

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ДИТЯЧИХ ІНСТРУМЕНТАЛЬНИХ АНСАМБЛІВ

Кіш, Юліанна

аспірант, Дебреценський університет
e-mail: kissjulianna@kmf.uz.ua

У статті обґрунтовуються потенційні можливості використання ансамблевого способу роботи у вивченні інструментального виконання, аналізуються особливості ансамблю акордеоністів.

АБСТРАКТ

A tanulmány elemzi a hangszeres együttesekben való részvétel hatását a tanuló zenei fejlődésére, rámutat a zenekari és a kisebb együttesekben folyó pedagógiai munka különbségeire. A tanulmány bemutatja a koncerttevékenység szerepét a kollektív zenélés folyamatában. Áttekinti a hangszeres együttesekkel való munka módszertani sajátosságait, konkrét tevékenységformákat és tanórátípusokat vonultatva fel azok részletes elemzésével.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Педагогічні виконавські колективи виступають як важливий виховний чинник, що стимулює процес росту професіоналізму в різних галузях фахової та музично-педагогічної майстерності (організаторської, композиторської, соціально-комунікативної та ін.). У роботі з дитячим музичним колективом, ансамблем акордеоністів, форми і методи роботи можуть бути різними і залежати від характеру і спрямованості творчої діяльності. Дослідження специфіки педагогічної роботи в інструментальному ансамблі дає нам можливість покращити ефективність цього виду заняття, виявити недоліки та знаходити шляхи для усунення проблем.

КОНЦЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ РОЛЬ В АНСАМБЛЕВІЙ РОБОТІ

Музичне виховання здійснюється в різних формах: слухання музики, вико-

навчо-творча діяльність, музично-пізнавальна діяльність та суспільно-корисна діяльність. Ансамблева гра виступає як вид виконавчо-творчої діяльності, кінцевим результатом якої є серед іншого, концертна діяльність.

За визначенням Енциклопедії музичних термінів Ж. Лауренса, концерт – це музичний спектакль, в якому діють декілька людей, і де присутнє чітке відокремлення виконавців і слухачів [3, с.101-102]. За визначенням Словника української мови, концерт – це прилюдне виконання музичних творів, балетних, естрадних і т. ін. номерів за певною програмою [10, с. 275]. Слово походить від лат. concerto — «змагаюсь». На думку Чернова А. С., концерт – «один з видів публічних виступів, за певною, заздалегідь складеною програмою, в якому в тій або іншій формі знаходять своє вираження, принаймні, п'ять видів

мистецтв : музика, література, хореографія, театр, естрада» [11, с. 79]. У Великій радянській енциклопедії концерт визначався як «публічний виступ артистів по певній, заздалегідь складеній програмі. Види концерту — музичний (симфонічний, камерний, фортепіанний, скрипковий й ін.), літературний (художнє читання), естрадний (легка вокальна й інструментальна музика, гумористичні розповіді, пародії, циркові номери тощо.)». На думку С. С. Клитина, поняття «концерт» у професійній музичній літературі трактується як відокремлена форма публічного виступу музикантів, танцюристів, артистів естрадного жанру. Музичний концерт — це публічне, платне виконання музики за раніше оголошеною програмою, одним або декількома музикантами в спеціально обладнаному приміщенні [11, с. 79].

Тобто, узагальнюючи зміст цих визначень, можна сказати, що концерт — це публічне виконання музики. Під концертною ж діяльністю розуміється комплекс зусиль, що включають адміністративно-організаційну і творчо-виконавську діяльність. Полягають вони в підготовці концертних програм і в самому концертному виконанні [7].

В інших джерелах до визначення концертної діяльності додається, що це одна з форм соціально-культурної діяльності, в основі якої лежить масовий, видовищний захід – концерт. Також під концертною діяльністю розуміється планування і організація платних публічних виступів художніх колективів і виконавців вокальних, інструментальних, хореографічних, мовних і оригінальних жанрів [2].

Таким чином, виходячи з цих визначень, можна сказати, що концертна діяльність — це не лише організація виступів, а й підготовка до цих виступів, тобто вибір репертуару, здійснення аранжировок і т. д.

Вивчаючи концертну діяльність як педагогічну технологію, необхідно з'ясувати, що ми розумієм під терміном «Педагогічна технологія». Декілька з визначень:

Педагогічна технологія – сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір та компонування форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів; вона є організаційно-методичним інструментарієм педагогічного процесу [5].

На думках В. Монахова, педагогічна технологія – це продумана у всіх деталях модель спільної педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів та вчителя [6].

Педагогічна технологія означає системну сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних та методичних засобів, що використовуються для досягнення педагогічних цілей [4].

В. Безпалько визначає технологію навчання, яку він за усталеною в педагогіці традицією нарікає терміном "педагогічна технологія", як "сукупність засобів і методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання і виховання, що дозволяють успішно реалізовувати поставлені освітні цілі" [1].

Педагогічна технологія – прикладна дисципліна, що забезпечує реальну взаємодію педагога з дітьми як вирішального чинника взаємодії дітей з навколишнім світом за допомогою тонкого, психологічно виправданого "дотику до особистості", мистецтвом якого володіє педагог [12].

Тобто педагогічна технологія є сукупністю засобів і методів відтворення проце-

сів навчання і виховання, що дозволяють успішно реалізовувати поставлені освітні цілі. У подальшому висвітлюються особливості ансамблевого класу як складової частини процесу виховання і навчання дітей у ДШМ і ДМШ.

СУТНІСТЬ АНСАМБЛЕВОГО МУЗИКУВАННЯ

Перш ніж вести розмову про ансамбль народних інструментів, варто чітко з'ясувати поняття "ансамбль". Це потрібно зробити в першу чергу тому, що сьогодні зустрічаються випадки, коли навіть фахівці-музиканти неправильно тлумачать різницю між поняттями "ансамбль" і "оркестр", довільно трактуючи їх відмінність. Так одні з них головним критерієм відмінності вважають кількість виконавців, інші – наявність чи відсутність у колективі диригента.

У музичних довідниках слово "ансамбль" (від французького – ensemble) означає єдність, узгодженість дій і має відношення як до групи виконавців, так і до складу інструментів. Зустрічаються й інші трактування цього поняття, де ансамбль, наприклад, розглядається як "невелика група музикантів, кожний з яких виконує самостійну партію". Ансамбль, за визначенням Словника української мови, «група співаків, музикантів або танцюристів, що постійно виступає як єдиний художній колектив. // Художня узгодженість, злагодженість у виконанні артистами драматичного, музичного і т. ін. твору» [10, с. 48].

Слово "ансамбль" також використовується для характеристики синхронності колективного музикування. Тому можна почути такі словосполучення, як "інтонаційний ансамбль" (стосовно строю інструментів, їх інтонаційного звучання), "метро-ритмічний ансамбль" (ступінь виконавської узгодженості ритмічного малюнку твору),

"динамічний ансамбль" (врівноваженість звучання інструментів, його відповідність основним функціональним компонентам фактури) і т.п.

Це, як бачимо, стосується суто виконавчої, технологічної сторони процесу ансамблювання. Ми ж схильні розглядати поняття "ансамбль" у дещо ширшому аспекті. Найбільш прийнятне для нас визначення сутності ансамблю знаходимо у книзі Є.Максимова "Ансамбли и оркестры гармоник", де визначальною ознакою відмінностей між оркестром і ансамблем ставиться кількість музикантів, що виконують одну і ту ж партію. До подібного висновку приходять М.Мойсеєва, яка вважає за ансамбль "інструментальний склад, у котрому кожна партія подається одним виконавцем".

Дійсно, в оркестрі одну і ту ж саму партію виконує декілька виконавців (наприклад, партію перших скрипок грають музиканти першого, другого, а буває й третього і четвертого пультів). Від цього оркестр звучить більш насичено і могутньо, ніж ансамбль. Зрозуміло, що великій кількості виконавців для координації колективних дій, для формування єдиної трактовки твору потрібен диригент. Ансамблі ж складаються не більш ніж з 10-15 музикантів. В них, як правило, немає так званих "дублерів", які б виконували (дублювали) в унісон ті чи інші партії. Якщо в оркестрі репетиційна робота базується на принципі єдиноначальності, то в ансамблі переважає принцип рівноправності. Проте необхідність узгодження виконавських намірів учасників ансамблю, об'єднання їх спільною думкою все-таки існує. На відміну від диригента, керівник ансамблю здебільшого виступає і в ролі одного з виконавців ансамблевої партії. Рідше трапляються випадки, коли він вивільняється від такої участі і береться за диригент-

ську паличку, аби краще узгодити гру ансамблю з хоровим чи танцювальним колективом.

Ансамбль – колектив з декількох музикантів, кожний з яких, виконуючи самостійну партію, тісно і безпосередньо взаємодіє з партнерами для досягнення спільної мети – виконання музичних творів. У такому понятійному трактуванні, на наш погляд, закладена не лише специфічна відмінність ансамблевого виконання від сольного, чи ансамблю від оркестру, а й розкривається соціально-психологічна природа ансамблевого музикування.

У процесі вдосконалення рівня виконання на народних и музичних інструментах велика роль належить колективним формам музикування, яким і є ансамбль. Виконання в ансамблі передбачає не тільки вміння грати разом. Тут важливо друге – відчувати і творити разом. За визначенням Словника музичних термінів С. Адамса, ансамбль – це коли для кількох виконавців бажано, щоб вони були настільки керовані одним і тим же почуттям, щоб відтворений твір прозвучав з досконалою гладкістю, як з точки зору часу, так і стилю [9, с. 33].

У наші часи музична освіта набуває масового характеру. У музичних школах навчаються не лише талановиті діти, котрим легко виступити сольо, але і учні з середніми і слабкими музичними здібностями, котрі можуть активно проявити себе, виступивши в невеликих ансамблях: дуетах, тріо, квартетах і т.д. Участь у таких ансамблях сприяє швидшому розвитку в учнів природних музичних даних: слуху, музичної пам'яті, відчуття ритму, виробляє впевненість у собі, допомагає добитися стабільності у виконанні, а також випрацювання специфічних навиків ансамблевої гри.

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З АНСАМБЛЕМ АКОРДЕОНІСТІВ

Ансамбль акордеоністів у додатковій освітній програмі "Акордеон" у певному значенні і в певних умовах сприяє розв'язанню проблем, що виникають в учнів; знімає негативні чинники (знімає закомплексованість, підвищує упевненість); виховує відповідальність (необхідна риса в характері молодих людей, оскільки безвідповідальне ставлення одних іноді дратує і розслабляє інших); прибирає тенденцію "винятковості" деяких учнів (це негативно впливає на інших учнів); береже учня від нездорового суперництва, злорадства, "зоряної хвороби", що є важливим завданням у вихованні дітей і підлітків.

Заняття в ансамблі сприяють розвитку в учнів ритмічного, мелодійного, гармонійного слуху, музичної пам'яті, розвитку творчих навичок і, головне, прищеплюють інтерес і любов до музики і свого інструменту, а також сприяють формуванню основ самостійної музичної діяльності. Робота педагога в навчанні ансамбля полягає у вихованні таких якостей, як порядність, честь, відповідальність.

Форми і методи роботи можуть бути різними і залежати від характеру і спрямованості творчої діяльності:

1. Педагог, приступаючи до роботи, розповідає учням про історію, традиції, про образи, характери, стилі, жанри і так далі
2. Колективний перегляд спеціальних фільмів, прослуховування музики зближує учнів і педагога. З'являється загальна тема для розмови, в якій педагог розумно і тактовно направляє міркування учнів у правильне русло.

3. Виховуються і традиції: це і посвячення в музиканти, і перехід з молодшої групи ансамблю в середню, а потім у старшу.
 4. Виховання дисципліни прищеплює навички організованості в процесі праці, виховує активне ставлення до нього. Педагог на занятті будить повагу до загальної творчої праці, виховує здатність підпорядкувати особисте загальному.
 5. Формування свідомої дисципліни - це дисципліна внутрішньої організованості і цілеспрямованості. Зовнішня дисципліна створює передумови до внутрішньої самодисципліни. Учні стають зібраними, увага на занятті загострюється, вони швидше і чіткіше виконують поставлені завдання.
 6. Репетиції ансамблю підштовхують до зустрічі з цікавими людьми, прослуховуванню хорошої музики, читанню сучасної інтелектуальної літератури, відвідуванню концертів, театрів. Корисний спільний перегляд і спільне обговорення концертних програм.
 7. Проведення аналізу концертних виступів ансамблю акордеоністів. Аналізуються як позитивні, так і негативні моменти виступу. Приділяється увага кожному учневі, враховуються його індивідуальні особливості характеру. Вчасно сказане добре слово, прояв підтримки, схвалення багато в чому допомагають розкритися здібностям дітей.
 8. Велику виховну роботу відіграють творчі звіти, обмін досвідом між колективами і творча допомога один одному.
 9. Зустрічі з талановитими творчими людьми району, міста. Їх розповідь про свою професію і творчість мають сильну емоційну дію на дітей.
 10. Проведення вечорів відпочинку за участі дітей і батьків, педагогів установи.
 11. Виховним моментом є залучення кожного учня до репертуару ансамблю.
- Для створення умов розкриття і розвитку творчого потенціалу учнів, формування у них стійкої мотивації до заняття в ансамблі акордеоністів і досягнення ними високого творчого результату використовуються різні методи роботи. Особливого значення набуває взаємодія традиційних і інноваційних педагогічних підходів на занятті з ансамблем.
- До традиційних методів належать методи і рекомендації з:
- вивчення техніки, побудови і розучування музичних творів;
 - вивчення історії становлення і розвитку мистецтва ансамблів акордеоністів;
 - загальний естетичний розвиток учнів.
- Інноваційний педагогічний досвід є застосуванням комплексного способу розучування музичних творів на основі прийому "від простого до складного" для розвитку музичних здібностей вихованців. Цей спосіб включає:
- візуальний компонент (наочне подання матеріалу самим педагогом, знайомство з новими творами на основі аудіо- і відеоматеріалу, прослуховування і перегляд кращих представників музичної культури);
 - теоретичний компонент (пояснення техніки виконання з урахуванням вікових особливостей дітей);

- практичний компонент (розучування і опрацювання елементів музичних комбінацій, закріплення шляхом багатократного повторення, тренування музично-слухової пам'яті);
- компонент рефлексії (обговорення практичного заняття і концертних виступів з метою аналізу і порівняння, що дозволяє оцінити достоїнства і недоліки роботи);
- установка на домашнє завдання, уявний повтор розучених творів.

Педагогічні технології у класі АНСАМБЛЮ

Технологія співпраці. Дозволяє організувати навчання дітей за програмою в тих формах, які традиційно застосовуються на занятті. Технологія навчання в співпраці на занятті в ансамблі включає мало-групову роботу (2-3 чол.).

Технологія обліку вікових особливостей

- ансамблі формуються з урахуванням вікових особливостей;
- колективна форма (для проведення звідних репетицій, де задіяні декілька вікових груп);
- індивідуальна форма (робота з солістами, найбільш обдарованими дітьми).

Технологія проектного навчання. Із застосуванням цієї технології спільно з учнями можна створити і реалізувати наступні творчі проекти:

- Музичні вітальні, в т.ч. тематичні;
- програму концерту з вигадуванням сценарію;

- зустрічі з цікавими людьми;
- розробка сценаріїв свят;
- проектування конкретних справ;
- конкурси, сімейні зустрічі та ін.

Технологія навчання, що зберігає здоров'я

- організація роботи з найбільшим ефектом для збереження і зміцнення здоров'я (правильна посадка, світло, режим заняття і так далі);
- розвиток сили, побіжності, чутливості і точності дії пальців;
- створення умов відчуття продуктивності, радості у процесі навчання;
- мотивація до здорового способу життя (бесіди з підлітками про шкоду наркотиків, алкоголю, паління і так далі);
- формування в учнів музичної інтуїції, емоційності і темпераменту;
- формування стійкого розуміння, що заняття в ансамблі - спосіб підтримки психологічного здоров'я.

Інформаційно - комунікативна технологія

У музичному мистецтві традиційна форма передачі інформації від педагога до учня ґрунтована на демонстрації. Пояснення нюансів виконання неможливе виключно в описовій формі. Впровадження інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) оптимізує освітній процес, видозмінює традиційну форму подання інформації, забезпечує легкість і зручність.

Інформаційно-комп'ютерні технології

Діяльність ансамблю акордеоністів припускає концертні виступи учнів. Для якісного звучання, що відповідає сучасним технічним вимогам, використовуються комп'ютерні технології, що дозволяє:

- накопичувати і зберігати музичні файли (фото, аудіо і відеоматеріали колективу, а також текстові документи і нотний матеріал);
- працювати з програмами зі створення і обробки звуку: міняти темп, тональність музичного твору, редагувати аудіо і відеозаписи, створювати мінусові фонограми до п'єс.

Комп'ютер також дає можливість:

- активно використати доступ в глобальну мережу Інтернет;
- ефективно здійснювати пошук і переробку інформації;
- підтримувати контакти з колегами, здійснювати ділове спілкування і обмін інформацією через електронну пошту і соціальні мережі.

Технологія організації творчого колективу

Визначення поняття колективу за А.С. Макаренка: "Колектив – це вільна група людей, об'єднаних єдиною метою, єдиною дією, організована, забезпечена органами управління, дисципліни і відповідальності".

Технологія створення творчого колективу ансамблю складається з наступних складових:

- виявлення інтересів, потреб, здібностей учнів;
- облік вікових особливостей учнів;

- безпосередня робота з учнями;
- стадії розвитку творчого колективу ансамблю.

Технологія концертної діяльності

В установі позашкільної освіти концерти – одна з основних форм творчої діяльності. Це концерти на рівні установи, району, міста, області. Раз у навчальний рік проводяться звітні концерти для батьків. Також проводиться багато виступів в різних установах для різних категорій слухачів (в адміністрації району і міста, у військових частинах, лікарнях, дитячих садах, школах і так далі). Традиційним заходом для ансамблю стає участь у районному і міському конкурсі, а також інших конкурсах, де учні можуть якнайповніше розкрити свій творчий потенціал, побачити виступи учнів з інших творчих колективів міста [8].

Висновки

Ансамблева гра є потужним фактором у виконавській практиці молодих учнів-виконавців, слугує вагомим стимулом у процесі досягнення достойного фахового рівня. Педагогічні виконавські колективи виступають як важливий виховний чинник, що стимулює процес росту професіоналізму в різних галузях фахової та музично-педагогічної майстерності (організаторської, композиторської, соціально-комунікативної та ін.). У роботі з дитячим музичним колективом, ансамблем акордеоністів, форми і методи роботи можуть бути різними і залежати від характеру і спрямованості творчої діяльності. Найважливішими педагогічними технологіями є технологія співпраці, обліку вікових особливостей, проектного навчання, навчання що зберігає навчання, інформаційно - комунікативна технологія, технологія організації творчого колективу а також однією з найважливіших є технологія концертної діяльності.

Література

1. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии / В.П. Беспалько. – М.: Издательство института профессионального образования, 1995. – 336 с.
2. Верховых Е. А. Современные технологии организации концертной деятельности в индустрии досуга [Электронный ресурс] : Интернет-конференция Омської юридичної академії. Режим доступу: <http://conf.omua.ru/content/sovremennye-tehnologii-organizacii-koncertnoy-deyatelnosti-v-industrii-dosuga>
3. Гартонг Дж. Л. Musical terms Worldwide Rome — The Hague: Semar 2006, 256 с.
4. Концептуальный обзор понятия «педагогическая технология» / В.И. Боголюбов. – Пятигорск: ПГЛУ, 2000. – 13 с.
5. Лихачев Б.Т. Введение в теорию и историю воспитательных ценностей (теоретико-исторический анализ воспитательных ценностей) / Б.Т. Лихачев. – Самара: СИУ, 1997. – 84 с.
6. Монахов В.М. Технологические основы проектирования и конструирования учебного процесса /В.М. Монахов. – Волгоград: Перемена, 1995. – 152 с.
7. Особенности организации концертной деятельности в современной России [Электронный ресурс] : Материалы для подготовки. Новости образования. Режим доступу: <http://repetitora.com/osobennosti-organizacii-koncertnoj-deyatelnosti-v-sovremennoj-rossii>
8. Перевозкина Н. А. Технологии и методы обучения в ансамбле аккордеонистов [Электронный ресурс] : педагогічні поради. Режим доступу до ст.: http://pedsovet.org/component/option,com_mtree/task,viewlink/link_id,143047/Itemid,118/
9. Словник музичних термінів/Dictionary of musical terms. Five thousand musical terms: a complete dictionary [John S. Adams] — London: S. Sheard High Holborn, 1861
10. Словник української мови: в 11 томах. — Том 4, 1973. — Стор. 275.
11. Чернов А. С. Арт-менеджмент. Омск: ОмГУ, 2012. 88с.
12. Щуркова Н.Е. Педагогическая технология / Н.Е. Щуркова. – М.: Образование, 2002. – 223 с.